Beteckning: Rel ex C vt 2004:1

HÖGSKOLAN
I GÄVLE

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Det är skillnad på muslimer och muslimer

Hur tar lärare upp konflikterna i Afghanistan och Irak i religionsundervisningen?

Helena Hägg
April 2004

Examensarbete C, 10 poäng
Religionsvetenskap

Examensarbete i religionsvetenskap LP 60 C
Handledare: Olof Sundqvist

Innehållsförteckning

1. Inledning 3
1.1 Frågeställning 4
1.2 Metod 4

2. Historisk bakgrund 4
2.1 Afghanistan 4
2.2 Irak 6

3. Intervjun som forskningsmetod 8
3.1 Kvantitativa eller kvalitativa intervjuer 8
3.2 Svagheterna med ett litet intervjuunderlag 10
3.3 Vad säger kursplanen för religionskunskap? 10

4. Bearbetning av intervjuerna 11
4.1 Innehåll – vad tar de upp 11
4.2 Metod –hur skaffade sig läraren informationen? 12
4.3 Hur är detta tema relaterat till annan undervisning än religion? 13
4.4 Elevernas reaktion 13

5. Generella slutsatser som utgår från mitt bearbetade material 14

6. Slutsats 15

7. Sammanfattning 16

Litteraturlista 18

Bilagor 19
Intervju med Karin 19
Intervju med Fredrik 21
Intervju med Josefin 23

1. Inledning

Krig påverkar inte bara det område som drabbas av strider. Med dagens teknologi når det ända in i våra vardagsrum på bästa sändningstid. Massmedia skapar och formar vår uppfattning om olika folkslag och religioner, vilka som är goda och vilka som är onda. Terrordåden i New York den 11 september 2001 startade en klappjakt på terrorister över hela världen. Mycket pekade på att de som utförde terrordåden hade anknytningar till Afghanistan, ett land som vid den tiden styrdes av Talibaner, en grupp mycket extrema fundamentala islamister. De anser att deras och hela den muslimska världens fiende är USA som står som symbol för hela den västerländska livsstilen. När Sovjetunionen föll i bitar i slutet av 1980-talet förlorade USA sin största fiende och kämpe sedan andra världskriget.

De senaste årens krig i Afghanistan och Irak har enligt ledare i västvärlden handlat om att förgöra terrorister och terroristorganisationer, ser man på det i ett annat perspektiv handlar det om att utmåla västvärldens ”nya” stora fiende, islam, som det onda i världen.

Med anledning av de senaste årens krig i Afghanistan och Irak och den massiva mediarapporteringen från dessa områden vill jag i denna uppsats belysa hur skolan och i synnerhet religionslärare på gymnasienivå tar upp konflikterna i Afghanistan och Irak med sina elever.

Islam har under de senaste åren blivit den religion som fått den största nyhetsbevakningen, i alla fall här i västvärlden. Det mesta av den rapporteringen har kretsat kring krig, terror och förtryck. Genom nyhetsförmedlingens vinklingar tar vi tittare, lyssnare och läsare till oss information och skapar sedan vår egen blid av vad vi tror är sanningen. Ibland stämmer vår skapade bild med verkligheten men skrämmande ofta ger den oss en vrångbild av vad som händer och sker. Ur sanningen och lögnen växer vår uppfattning, våra fördomar och vår nyfikenhet om islam. Min tanke med den här uppsatsen är att spegla hur religionslärare tar upp och behandlar det som sker och har skett i Afghanistan och Irak de senaste åren.

1.1 Frågeställning

Många undersökningar har behandlat hur islamundervisning går till i gymnasieskolan, bland annat Kjell Härenstams bok Skolboksislam. Ingen jag har kommit i kontakt med hittills har tagit upp frågan om hur lärare i religion tar upp religions- och kulturmöten, då i synnerhet krigen i Afghanistan och Irak. Mina frågeställningar är således följande:

- Hur har lärare i religion på gymnasiet tagit upp krigen i Afghanistan och Irak?
- Var har de hämtat sin information och hur har de bedömt den källkritiskt?

1.2 Metod

För att spegla de olika sätt konflikterna i Afghanistan och Irak tas upp i religionsundervisningen har jag intervjuat tre religionslärare på gymnasiet i Söderhamn. Det faktum att jag själv är utbildad lärare i religionskunskap och historia på gymnasiet har spelat en stor roll i mitt ämnes val, jag hoppades att det skulle ge mig bättre möjligheter att förstå lärarnas intervjuuttalanden. För att verkligen få med allt som sades under intervjuerna så spelades de in på minidisc. Jag skrev sedan ut dem i sin helhet (se bilaga) innan jag började bearbeta dem.

Min undersökning är kvalitativ, det vill säga jag har väldigt få intervjuer vilket kan anses vara för lite för att få ut en rättvis slutsats. Trots detta så anser jag att uppsatsen ger en god bild av hur religionslärare på gymnasiet tar upp konflikterna i Afghanistan och Irak på lektionerna, vilken respons de får av eleverna och hur eleverna reagerar.

2. Historisk bakgrund

2.1 Afghanistan

Afghanistan är ett övervägande bergigt land med den evigt snöklädda bergskedjan Hindukush i nordost som når 7 700 meter över havet. Befolkningen utgörs till 55 procent av afghaner (pashtuner), som främst bor i landets södra och östra delar, 25 procent av iranska tadzjiker i nordost och väst samt knappt 10 procent uzbeker och turkmener. Andra folkgrupper i landet är bland annat belucher, hazarer, kirgizier,

kazacher och mongoler. Afghanistan har en lång och brokig historia och har bland annat befunnit sig under såväl persiskt, grekiskt och mongoliskt välde.[1]

Under tusentals år var Afghanistan en viktig knutpunkt för handel och kulturella influenser mellan kontinenterna. Sidenvägen – den uråldriga karavanvägen från Europa till Kina – passerade längs olika sträckningar genom norra Afghanistan och de centralasiatiska republikerna. Först under 1700- 1800-talen förvandlades Afghanistan från centrum till periferi sedan billiga sjötransporter och järnvägar konkurrerat ut kamelkaravanerna.[2]

Riket i sin nuvarande form uppstod 1747 då Ahmad Shah Durrani utsågs till härskare. Under 1800-talet låg landet i skärningspunkten mellan brittiska och ryska intressen. Kampen om inflytandet där britterna under perioden 1839-1914 i allmänhet hade övertaget, gav upphov till blodiga strider tills Rawalpindifreden gjorde landet självständigt. Efter andra världskriget skedde ett visst närmande till Sovjetunionen som gjorde betydande biståndsinsatser i landet. I början av 1970-talet tillspetsades de inrikespolitiska motsättningarna och 1973 avsattes kung Mohammad Zaher Shah efter 40 år till makten. 1978 genomfördes ytterligare en statskupp och då tog kommunistpartiet (PDPA) makten. Den nya regimen planerade en stor jordreform, ”befrielse” av kvinnorna och ett avskaffande av de traditionella koranskolorna. Protesterna mot regimen övergick till fullt uppror och i augusti 1979 avsattes och dödades regimens starke man Hafezollah Amin. I december samma år ockuperades landet av sovjetiska trupper som tillsatte en marionettregering under Babrak Karmal. Efter tio års ockupation lämnade de sovjetiska styrkorna landet den 15 februari 1989. Då hade omkring 5,5 miljoner afghaner flytt landet och över en miljon dödats. Dammar, vägar, hus och åkrar var bombade eller minerade.[3]

Sedan den sovjetiska reträtten fortsatte kriget i ytterligare tre år mellan den kvarvarande regimen och ett betydande antal olika mujahedinrörelser. Efter det att den siste sovjetstödde presidenten avgick i april 1992 inträffade en regelrätt statskollaps. Afghanistan föll sönder i en mängd krigsherrestyrda mikrostater. Anarkin

[1] Bra Böckers lexikon
[2] Carl Johan Gardell – Afghanistan och talibanerna 2001
[3] Bra Böckers lexikon

ledde vägen för talibanmilisen som fram till hösten 2001 kontrollerade 95 procent av landets yta.[4]

Sedan mitten av 1990-talet har talibanerna till och från figurerat i nyhetssändningar och tidningsartiklar. Efter Sovjetunionens ockupation framstod talibanerna nästan som en befrielsearmé och visst befriade de Afghanistan på ett sätt. Under deras tid vid makten utrotade de mer eller mindre kriminaliteten i Afghanistan och det blev åter igen säkert att färdas längs vägarna i landet. Av många hyllades talibanerna som hjältar innan de stränga sharialagarna och sedlighetsministeriets regler helt förändrade många afghaners vardag, speciellt kvinnornas. Under de år av motsättningar och oroligheter som följde talibanernas maktövertagande 1996 har landet mer eller mindre raserats. Bevattningskanaler har förstörts, brunnar förgiftats och den viktiga åkermarken är på många ställen obrukbar på grund av minor. Infrastrukturen har kollapsat, sjukhus och skolor är illa underhållna. När talibanerna förlorade makten i Afghanistan vintern 2001 lämnade de efter sig ett sargat land men ett befriat folk.

2.2 Irak

Irak är ett land med en lång och brokig historia. Landområdet kring de två floderna Eufrat och Tigris var bebott redan under den äldre stenåldern och där växte de första jordbrukskulturerna fram för omkring 11000 år sedan. Många härskare har under årens lopp erövrat landet. Från 1534 fram till första världskriget löd landet under det Osmanska riket. Storbritannien ockuperade stegvis landet under första världskriget och 1920 övertog de styret i landet som mandat under NF och omvandlade Irak till monarki. För den irakiska befolkningen, till stora delar anhängare av den shiamuslimska grenen av islam var detta ett dubbelt främlingsvälde; dels britternas, dels den sunnimuslimska monarkins. År 1932 blev Irak en självständig stat men med fortsatt stort inflytande från Storbritannien. År 1958 genomfördes en statskupp, kungen dödades och Irak blev en republik med diktatorisk ledning. Tio år senare, 1968 övertogs makten av det socialistiska Baathpartiet.

[4] Carl Johan Gardell – Afghanistan och talibanerna 2001

Den högsta verkställande makten har presidenten som från 1979 fram till våren 2003 hetat Saddam Hussein. Majoriteten av befolkningen tillhör statsreligionen islam, 60 procent är shiamuslimer och närmare 35 procent är sunnimuslimer.

Irak är det potentiellt rikaste landet i arabvärlden med en tiondel av världens oljereserver och en välutbildad medelklass som främsta tillgångar. En betydande utbyggnad av infrastruktur, industri och välfärd under 1970-talet och början av 1980-talet gjorde att Irak framstod som ett föregångsland inom arabvärlden. Under 1970-talet genomfördes betydande nationella reformer inom bland annat utbildning och sjukvård. Kvinnors lagstadgade rätt till högre utbildning har haft svårt att slå igenom i Irak främst beroende på traditionella förväntningar på att kvinnan först och främst ska vara maka och mor.

I september 1980 då grannlandet Iran led av inre oroligheter anföll Irak sedan Saddam Hussein hävdat Irans överhöghet över de omtvistade gränsområdena vid floden Shatt al-Arab. Kriget blev långt och oerhört kostsamt för de bägge länderna. Efter åtta års ställningskrig enades det om eldupphör 1988 och 1990 skrevs fredsavtalet på. Samma år vänder sig Saddam Hussein mot Kuwait som han invaderar och införlivar med Irak. I januari 1991 inleddes Operation Desert Storm som var den USA-ledda FN-alliansens försök att med vapen tvinga bort irakierna från Kuwait. Under våren samma år går Saddam Hussein med på eldupphör. Kriget innebar inget regimskifte i Irak – tvärtom kunde Saddam Hussein efter FN-truppernas tillbakadragande stärka sin ställning.[5]

Krigen har medfört att de sociala förhållandena i Irak har försämrats. Under Kuwaitkriget förstördes många brunnar, avlopp och sanitetsanläggningar liksom reningsverk och kraftverk. Människor har därför i än högre grad tvingats förlita sig på traditionella grupplojaliteter. Familjen och den etniska eller religiösa gruppen är den yttersta garanten för individens överlevnad. Som en följd av FN:s sanktioner mot Irak efter Kuwaitkriget har civilbefolkningen drabbats hårt.

[5] Bra Böckers lexikon 2000

Sedan kom de politiska ledarskapsambitionerna alltmer i förgrunden med prioritering av dyrbara militära projekt, startandet av två även materiellt förödande krig och ett internationellt handelsembargo som följd. Irak har fått en kraftig nedgång i penningvärde, sysselsättning och levnadsstandard samt ett bortfall av produktiv arbetskraft genom utrotning av regimmotståndare, krigsförluster och utvandring.[6]

3. Intervjun som forskningsmetod

3.1 Kvantitativa eller kvalitativa intervjuer

Kvalitet syftar på arten, på beskaffenheten av något. Kvantitet syftar på hur mycket, hur stort, mängden av något. Kvalitativa och kvantitativa metoder är verktyg och deras användbarhet beror på vilka forskningsfrågor som ställs.

Kvalitativa och kvantitativa intervjuer har olika mål. Kvalitativa intervjuer är medel för den forskning som har som mål att upptäcka företeelser, egenskaper eller innebörder. Man är här intresserad av att försöka ”upptäcka” vad som sker, vad det är som händer, snarare än att bestämma omfattningen av någonting som på förhand är bestämt. Kvantitativa intervjuer används som medel för den forskning som har som mål att bestämma omfattningen av på förhand definierade företeelser, egenskaper eller innebörder eller att studera samband mellan dessa.[7]

Den kvalitativa forskningsintervjun har ibland avfärdats med att den inte är vetenskaplig. Den kan ge intressanta resultat och fungera som förberedelse till vetenskapliga undersökningar men intervjun som sådan är ingen vetenskaplig metod. Det har även hävdats att den kvalitativa forskningsintervjun saknar objektivitet särskilt beroende på det mänskliga samspel som är en väsentlig del av intervjusituationen. Kvalitativ forskning kan leda till svagare former av mätning.

Den kvalitativa intervjun är en unik känslig och kraftfull metod för att fånga erfarenheter och innebörder ur undersökningspersonernas vardagsvärld. Genom

[6] Bra Böckers lexikon 2000
[7] Svensson Starrin Kvalitativa studier i teori och praktik

intervjun kan de förmedla sin situation till andra ur ett eget perspektiv och med egna ord.[8]

Kvalitativa intervjuer kan ses som en språklig händelse med frågor och svar som kräver ett beaktande av såväl lingvistiska som paralingvistiska drag. Den kvantitativa intervjun är en verbal beteendemässig händelse. Den kan förstås utifrån en behavioristisk stimulus – och responsmodell. Kvantitativa intervjuer tar sin utgångspunkt i på förhand definierade företeelser, egenskaper eller innebörder. Dessa företeelser, egenskaper eller innebörder formuleras som frågor med definierade svarsalternativ. Syftet är att undersöka hur de fördelar sig i en population och/eller hur dessa samvarierar med andra företeelser, egenskaper eller innebörder.[9]

Den kvantitativa intervjun använder sig av ett standardiserat intervjuförfarande. Frågorna med vidhängande svarsalternativ skall vara desamma för alla individer. Dessutom eftersträvar man att skapa så likartade intervjuförhållanden som möjligt för alla som intervjuas. Det standardiserade förfarandet förutsätter att intervjufrågorna är begripliga. De måste således formuleras med ord som de svarande är förtrogna med. Frågorna skall dessutom ha samma innebörd för alla intervjupersoner.

Den kvalitativa intervjun är icke-standardiserad utan utgår från ett antagande om att man inte från början kan veta vilka frågor som är viktiga och betydelsefulla. Den ickestandardiserade intervjun ansatsen är sonderande. Den kvalitativa intervjun kräver att intervjuaren utvecklar, anpassar och följer upp vad som kan vara ändamålsenligt för situationen och för det centrala syftet med undersökningen.[10] Det finns kritiska synpunkter kring intervjuforskning, bland annat att modern intervjuforskning är individualistisk eftersom den riktar in sig på individen och bortser från att hon är inbäddad i ett socialt samspel. Intervjuforskning anses även vara idealistisk då den bortser från att människors erfarenheter och beteenden är lokaliserade till en social och materiell värld. Just kvalitativa intervjuer är enligt Kvale inte vetenskapliga utan

[8] Kvale Den kvalitativa forskningsintervjun
[9] Svensson Starrin Kvalitativa studier i teori och praktik
[10] Ibid

speglar bara sunda förnuftet. De är inte tillförlitliga utan bygger på ledande frågor och de kan inte räknas som en vetenskaplig metod eftersom den är för personberoende.[11]

3.2 Svagheterna med ett litet intervjuunderlag

Antalet nödvändiga intervjupersoner beror på undersökningens syfte. I kvalitativa intervjuundersökningar tenderar antalet personer att vara antingen för litet eller för stort. Om antalet är för litet är det omöjligt att göra statistiska generaliseringar eller testa hypoteser om skillnader mellan grupper. Om antalet är för stort går det inte att göra några mer ingående tolkningar av intervjuerna. En vanlig kritik av intervjuundersökningar är att det inte går att generalisera från deras resultat eftersom intervjupersonerna är för få. Ett paradoxalt svar på detta ur psykologins historia är att man bör koncentrera sig på ett fåtal intensiva fallstudier om syftet är att erhålla generell kunskap.[12]

3.3 Vad säger kursplanen för religionskunskap?

Ämnets syfte är att ge eleverna möjlighet att reflektera över existentiella och etiska frågor ur olika perspektiv samt ge en ökad förståelse för att andra kan komma till andra tolkningar än den egna. I religionskunskapen ska eleven få kunskap om trons innehåll och traditioner inom olika religioner och andra livsåskådningar och skapa medvetenhet om att begrepp, kunskaper och analysredskap behövs för att kunna värdera och ta ställning.

Enligt kursplanen ska skolan i sin undervisning sträva efter att eleven:

utvecklar sin personliga hållning i livs- och moralfrågor på grundval av kunskaper om olika traditioner och med respekt för grundläggande mänskliga rättigheter,

fördjupar sin förmåga att reflektera över och argumentera kring existentiella frågor som rör tro, etik och livsåskådning,

[11] Kvale Den kvalitativa forskningsintervjun
[12] Ibid

utvecklar sin förmåga att beskriva, analysera och förstå hur och varför levnadsvillkor, traditioner och samhällssystem samspelar med religion och livsåskådning,

utvecklar sina insikter i kristendomens och andra världsreligioners och livsåskådningars huvudtankar, värderingar, traditioner, uttrycksformer och urkunder,

utvecklar sin förståelse för hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka, skapa och handla,

fördjupar sin förtrogenhet med de språk, begrepp, berättelser och bilder som uttrycker religioners och livsåskådningars tolkningar av livet.

Ett samspel mellan kunskapsperspektivet och existentiella frågor gör ämnet konkret, verklighetsnära och personlighetsutvecklande. Övning i reflektion och kritiskt tänkande har en framträdande plats i ämnet när det gäller etiska frågor, omvärlds- och överlevnadsfrågor, behovet av en allmängiltig internationellt övergripande värdegrund, samt när det gäller hur religion och livsåskådningar förhåller sig till kultur och samhälle.[13]

4. Bearbetning av intervjuerna

4.1 Innehåll – vad tar de upp

Två av lärarna har valt att fokusera på bakgrunden till konflikterna, att förklara för eleverna att islam kanske orättvist utmålas som syndabock i spelet. Att konflikterna inte beror (uteslutande) på religionen utan grundar sig i kulturella skillnader.

Den tredje läraren väljer att inte gå in för djupt i ämnet med förklaring att dess elever tillhör det ”hårda” blocket. Läraren menar att de har så förutfattade meningar att det inte är lönt att diskutera.

Jag anser att det är viktigt att ta upp vad som tillhör religionen och vad som är kulturella traditioner. Att förklara vad som är normalt och vad som räknas till

[13] Kursplanen för religionskunskap Skoverkets hemsida

fundamentalism eller rent av terrorism. Det är viktigt att eleverna förstår att på samma sätt som det finns mer och mindre kristna så finns det människor som är mer eller mindre aktiva muslimer. Att helt välja bort att diskutera ser jag inte som något alternativ.

4.2 Metod – Hur skaffade sig läraren informationen?

Alla tre skaffar sig information om konflikterna genom tidningar, radio och tv. De har även använt sig av Internet och viss litteratur. De ser källkritiskt på det material de samlar in. Journalister som arbetar åt stora svenska dagstidningar eller åt Sveriges television har enligt lärarna störst trovärdighet. Även artiklar av personer med specialkunskaper i ämnet som till exempel Jan Hjärpe värderas högt.

Björn Falkevall tar i häftet ”Hur formas undervisning” upp centrala påverkansfaktorer, hur lärare påverkas av samhället i sin undervisning. Samhälle är ett vagt begrepp skriver Björn Falkevall. Det kan avse det lokala närsamhället, Sverige eller hela världen. Föreställningar om vad som vid en viss tidpunkt ser i dessa tre lager av samhället kommer lärarna till del genom media: tidningar, radio och tv. Utöver detta menar Björn Falkevall känner lärarna rimligtvis till sina elevers närsamhälle ovanligt väl för att vara vuxna – även om det finns andra yrkesgrupper som också känner ungdomskulturer som till exempel fritidspersonal, socialarbetare, poliser etc. Aktuellts samhällsfenomen påverkar undervisningen i den mån och på det sätt som de är representerade i klassrummet – vare sig det är genom eleverna eller genom läraren. Skolan ska enligt en del lärare fylla en funktion av ”frukostbord” där man kan samtala över åldersgrupperingarna.[14]

I häftet ”Hur formas undervisning” har Björn Falkevall gjort en studie om ”lärares tänkande om sitt handlande inom skolämnet religionskunskap”. Bland de lärare han intervjuat finner jag liknande åsikter och attityder när det gäller diskussioner rörande aktuella samhällsfrågor inom religionskunskapen. De lärarna har också tagit upp främlingsfientlighet kopplat till islam ”eftersom många elever har fördomar om

[14] Falkevall Hur formas undervisning

islam” och ”för övrigt är det genomgående viktigt – även när vi tittar på de främmande religionerna – att betona likheter”.[15]

Kjell Härenstam skriver i sin bok *Skolboksislam* att:

> Massmedias bild av islam är intressant ur skolans synpunkt av minst två skäl:
> 1) Den skapar en ”*förförståelse*” av islam hos eleverna, en ”*förförståelse*” som naturligtvis måste beaktas i undervisningen.
> 2) Material (text och bild) från *massmedia används i läromedlen*, och kan i värsta fall på ett ganska oproblematiserat sätt reflektera massmediarapporteringen.[16]

4.3 Hur är detta tema relaterat till annan undervisning än religion?

De tre lärarna är överens om att gränsen mellan religion och samhällskunskap i vissa fall är mycket vag. Ämnet, konflikterna i Afghanistan och Irak, kretsar kring både historia, politik, kultur och religion. En av lärarna tycker att ämnena samhällskunskap, religionskunskap och historia skulle kunna göras om till ett nytt ämne, omvärldskunskap. En av dem vill dock att religionsämnet ska fokusera på det andliga och släppa det politiska.

Bland de lärare Björn Falkevall intervjuat i sin studie som presenteras i häftet ”Hur formas undervisning” finns liknande åsikter. Det finns de som menar att skillnaden mellan religion och historia är tron, och att religion handlar mer om nutid än historieämnet. Omvärldskunskap är ingen tokig idé. Elever i grundskolan har under årens lopp läst just ämnena historia, religion, samhällskunskap och geografi som ett ämne under namnen OÄ eller SO. Jag tror att ämnena skulle må bra av att slås ihop och kallas något annat på samma sätt som biologi, kemi och fysik kan kallas naturkunskap.

4.4 Elevernas reaktion

Enligt lärarna är eleverna ganska positiva och öppna. De flesta inser att det är skillnad på muslimer och muslimer. Dock är de elever som går i det ”hårda” blocket mycket svåra att få igång till diskussion mest beroende på grupptryck. Tillhör man denna

[15] Ibid
[16] Härenstam Skolboksislam

grupp ska man ha en viss inställning till skolan som sådan, det vill säga inte engagera sig för mycket.

Björn Falkevall skriver i sitt häfte ”Hur formas undervisning” att de stora religionernas mångfald kan leda till problem i undervisningen. Till exempel genom att beskrivningen av religionerna i läroböckerna inte stämmer i elevernas ögon eller att bilderna som tecknas av de olika religionerna är för schabloniserade, för normaliserade. Han menar också att i en skola där eleverna är religiöst ”okunniga” saknas det ändå inte erfarenheter av religion men den är annorlunda och mer färgad av de religiösa yttringar som syns ute i samhället, och kanske också av medias framställning av religiösa yttringar. Bland elever som saknar egen kontakt med religiösa traditioner kommer det som är mer massmedialt gångbart att finnas med som associationer.[17]

Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94 poängterar i sin inledning vikten av förståelse och medmänsklighet.

”Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan är en social och kulturell mötesplats, som har både möjlighet och skyldighet att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där.”

Jag anser att man inte ska tala om ”hårda” och ”mjuka” block inom gymnasieskolan eftersom jag tror att det bidrar till att eleverna faller in i olika roller som till exempel de pluggiga intellektuella eller de praktiska arbetarna. Detta påverkar eleverna att agera på ett sätt som lärarna förväntar sig. Jag tror att det är möjligt att ha givande och högt intellektuella diskussioner kring konflikterna i Afghanistan och Irak med alla elever.

5. Generella slutsatser som utgår från mitt bearbetade material

Lärarna försöker ge en sådan rättvis bild som möjligt av konflikterna men de är präglade av vårt västerländska samhälle. De hämtar nästan uteslutande sin information

om konflikterna i Irak och Afghanistan från massmedia. De nyheter som förmedlas hit till Sverige och västvärlden är producerade av västerlänningar för västerlänningar. Det går att ta del av muslimska och arabiska nyheter här i Sverige, problemet är att de oftast är på främmande språk vilket gör de obegripliga för oss vanliga svenskar.

Det är vanligt att lärarna i diskussioner med eleverna tar upp vad som är religion och vad som är kultur. Islam som religion har många gånger fått står till svars för olika länder och områdens kulturella traditioner. Hedersmord är ett exempel på detta. Det finns en attityd bland lärare över lag att elever som tillhör det så kallade ”hårda blocket” inte är lika mottagliga för kunskap. Ofta har de eleverna redan fasta fördomar som är svåra att rubba, därför väljer läraren ofta att inte starta någon diskussion.

De intervjuade lärarna är alla helt överens om att ämnena samhällskunskap och religion ligger nära varandra i vissa hänseenden. Vissa skulle vilja slå samman dem med historia och kalla ämnet för omvärldskunskap medan andra gärna lämnar den aktuella religionsdiskussionen till samhällskunskapen och fokuserar religionsundervisningen på det andliga.

6. Slutsats

Genom de tre intervjuerna synliggörs hur olika lärare resonerar och tänker kring konflikterna i Afghanistan och Irak.

De tre intervjuerna speglar hur tre olika individer tagit upp konflikterna i Afghanistan och Irak tillsammans med sina elever. Funderingar: Är lärarens vilja/lust att diskutera konflikter inom religioner knutet till den erfarenhet men har som lärare? Ju längre man varit i yrket desto säkrare känner man sig och då ökar viljan att diskutera, oavsett klass.

Det finns också idéer och kanske en önskan om att slå samman ämnena religion, historia och samhällskunskap till ett ämne, omvärldskunskap. Jag tror att var och ett av de tre ämnena skulle tjäna på det eftersom det inte finns några tydliga gränser

[17] Falkevall Hur formas undervisning

mellan dem. Visst kan jag till viss del hålla med den lärare som i mina intervjuer menar att religionsämnet inte ska ägna så mycket tid åt dagsaktuella religionsfrågor utan lägga tyngdpunkten på det andliga, det mer filosofiska. Men jag anser ändå att det andliga och dagens religionsfrågor är lika viktiga att ta upp i religionsundervisningen för att ge klarhet och förståelse för det som händer idag i framför allt Afghanistan och Irak.

De tre lärare jag intervjuade har alla hämtat största delen av sin information om konflikterna i Afghanistan och Irak från massmedia. Vissa kanaler anser de vara mer tillförlitliga än andra som Dagens Nyheter samt tv-nyheterna Aktuellt och Rapport. Kvällstidningarna och tv–nyheter på andra kanaler än SVT 1 och 2 ses som mindre trovärdiga. Det man kan fundera över är vem som ”levererar” nyheterna, vem som är källan till informationen och vad bilderna visar. Även trovärdiga nyhetsförmedlare kan ju råka ut för att få falsk eller inte helt sanningsenlig fakta. Hade det funnits språkliga kunskaper i arabiska eller persiska hos de intervjuade lärarna så hade de kunnat ta del av de muslimska nyheterna. Det hade gett dem mer information och framför allt ur en annan vinkel. Den kanske inte heller alltid sann men tillsammans med den västerländska nyhetsrapporteringen borde man ha ganska bra på fötterna.

Att välja bort diskussionen i undervisningen ser jag som en mindre lyckad handling speciellt om man undervisar elever med fasta fördomar, de om några skulle behöva diskutera. Visst kräver det en större ansträngning av läraren som måste vara väl påläst och ha mycket material om de aktuella frågorna men det måste det vara värt. Läroplanen skriver ju också att ”Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.” Utelämnar man diskussionen om aktuella religionsfrågor i undervisningen ger man de elever som har fasta fördomar rätt i sina åsikter.

7. Sammanfattning

I stort sett varje dag nås vi av nyheter om krig, död och förstörelse. Konflikter som pågått länge och nya som blommar upp. Genom massmedia bildar vi oss en uppfattning om vad vi anser vara rätt och fel. Vem som är god och vem som är ond. Sedan terrordåden i New York den 11 september 2002 har världen och framför allt USA bedrivit en klappjakt på terrorister. Mycket pekade på att dåden i New York

hade kopplingar till Afghanistan och talibanregimen som styrde landet vid den tiden. Talibaner är en ganska liten grupp extremt fundamentalistiska muslimer som har sitt starkaste fäste i de koranskolor som finns i Pakistan på gränsen mot Afghanistan. Över en natt blev alla muslimer världen över skyldiga till terrorattacken, de blev de onda på jorden samtidigt som västvärlden med USA i spetsen utmålade sig om det goda. Talibanregimen i Afghanistan avsattes under våren 2003 sedan USA ingripit och ganska snart riktade de sina vapen mot ytterligare ett muslimskt land med ett diktatorisktstyre, Irak.

Med anledning av de senaste årens krig i Afghanistan och Irak och den massiva mediarapporteringen från dessa områden har jag i den här uppsatsen belyst hur skolan och speciellt religionslärare på gymnasienivå tagit upp konflikterna i Afghanistan och Irak med sina elever. Vissa har diskuterat och reflekterat över det som skett medan andra valt att helt avstå från att ta upp ämnet. Alla har dock följt händelseutvecklingen aktivt och tagit del av det material som media förmedlat via radio, tv och tidningar. När de bedömt trovärdigheten i nyhetsförmedlingen har tänkt på ungefär samma sätt. De erkända dagstidningarna, tv-nyheterna på SVT 1 och 2 samt radions Ekoredaktion anses vara mer trovärdiga än till exempel kvällstidningarna eller tv-nyheter på andra reklamfinansierade kanaler.

I likhet med läroplan och kursplan anser jag att det är av stor vikt att diskutera det som händer runt omkring oss i undervisningen. En religiös fråga av aktuell karaktär är minst lika viktig att ta upp tycker jag som historisk fakta och andlighet. Det svenska samhället är på väg att bli allt mer segregerat, det finns vi och dom, därför är det mycket värdefullt att likheter folk emellan poängteras inte bara olikheter.

Litteraturlista

Bra Böckers lexikon 2000

Falkevall Björn	Hur formas undervisning; en studie av lärares tänkande om sitt handlande inom skolämnet religionskunskap, Stockholm 1995
Gardell Carl Johan	Afghanistan och talibanerna, Stockholm, Utrikespolitiska institutet, 2001
Härenstam Kjell	Skolboks-islam: analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap, Göteborg, 1993
Kvale Steinar	Den kvalitativa forskningsintervjun, Lund 1997
Starrin Bengt/ Svensson Per-Gunnar	Kvalitativa studier i teori och praktik, Lund 1996

Elektroniska källor

Skolverkets hemsida
http://www.skolverket.se 2004-03-14

Bilagor

Bilagor - intervjuer

Intervju med Karin

- Har du tagit upp konflikterna i Irak och Afghanistan i din religionsundervisning?

Ja, det tycker jag att jag gjort i samband med undervisningen i islam. Båda konflikterna har varit aktuella och eleverna har tagit upp saker omkring det och man försöker och hänga med i tidningarna och klippa ut artiklar och så där.

- Vad är det du har tagit upp?

Ja, jag har försökt och ta upp lite om bakgrund man försöker tala om att det är konflikter som att religionen kanske orättvist utmålas som någon slags syndabock i spelet och att man försöker tala också om de här kulturella skillnaderna och att det kanske oftast inte handlar om religion utan det är andra saker som styr och att människor är ungefär lika i världen och försöker förklara lite bakgrund kanske och kultur. Det handlar mycket om det här yttre det blir mycket om slöjor och utseende och sånt där försöka separera läsa lite i Koranen och jämföra med Bibeln och se att allt kanske inte är religionens fel utan kulturella saker som gör vilken typ utan såna krav man har på kvinnor och så där mer än religion.

- Hur har eleverna reagerat eller kommenterat?

Jag tycker de är ganska positiva, ganska öppna. Det är lite lättare nu tycker jag än vad det var för några år sedan då man var väldigt negativ till islam … i samband Jag kan minnas Iran och dom här och de där med mycket flyktingar och Khomeini och det där hårda styret och fundamentalismen då var det väldigt mycket sånt och Shia och det här att slå sig i huvudet då var det negativt man använde sånt material så blev det för hemskt så att säga. Idag tror jag att de flesta elever inser själva och de kanske har träffar fler muslimer också idag, invandrare att de flesta inte är såna som kommer till Europa det är klart att det finns dom som vill följa gamla regler men dom flesta inser nog att det är skillnad på muslimer och muslimer.

- Hur har du skaffat dig information om de här konflikterna?

Då är de ju så att man försöker och läsa tidningar och se på tv, det är klart att man måste vara fundersam det står ju ganska mycket fel det vet man ju, såna saker men själv känner till vet kan man kolla att det är ganska mycket fel så därför måste man vara mycket kritisk för journalister kan inte vara inlästa på allting så att man försöker väl titta efter artiklar och läsa på av sådana människor som man vet är kunniga inom området till exempel Jan Hjärpe som jag träffat några gånger live så att säga och han har gett ut en ny bok nu som det stått talat om i DN häromdagen precis där han försöker sätta in saker i ett sammanhang och är liksom påläst.

Och så har vi då haft den här webbadressen som muslimerna själva har så får man ju den sidan. Dom kanske överdriver på sitt sätt men man försöker ju göra någon slags avvägning … och sen då den där Yalla Yalla har vi använt lite grann det är ju muslimer, svenska muslimer och svenska experter som skriver den här då, även vanliga människor som talar om vad det betyder för dom Det är ju inte bara konflikterna utan andra saker också.

- Har eleverna själva på lektion tagit upp konflikterna?

Mm, det gör dom. De brukar fråga vad det beror på varför det är si, vilka sidor det är och hur många som är talibaner respektive det ena eller det andra dom kan få sån makt och så där så det har vi väl pratat om. Särskilt mycket förra året för då hade jag en SP klass i B-kursen och då blir det mer fördjupning och mer så. I år, i höst så är det lite magrare eftersom jag bara har en klass.

- Hör de här diskussionerna till religionskunskapen eller till samhällskunskapen?

Det hör väl till båda två kan man väl säga då. Jag tycker det är roligt att ta upp det i religion det är ju, det är de som är positivt med ämnet att man kommer inpå många intressanta saker runt omkring att det blir både historia, kultur och idé och att man funderar kring sin eget liv och vad gör vi som kan uppfattas som konstigt på andra ställen i världen, det är inte bara så att vi tycker dom är konstiga och de tycker vi är

konstiga, jag försöker se det från det perspektivet och fundera på den här kulturkrocken som kan bli när man kommer hit då man kan kanske bli chockskadad precis som vi kan bli chockskadade om vi hamnade där, det tycker jag är intressant att ta upp. Och jämföra och se. Jag försöker bygga det på att vi människor är ganska lika och sen är det de här yttre sakerna och att just islam dom länderna där islam är har ju haft en sån lång period av fattigdom och misär och har legat långt efter oss, det är ju bara nytändning som har kommit sedan andra världskriget med oljan och framgångar så man tycker liksom att man får tänka hur var det hos oss för 50-200 år sedan. Vad hade vi för rättigheter och hur var vi klädda, ja man kommer in på såna saker. Det blir en mix av det ena och det andra. Och det är inte dumt om det tas upp på olika ställen i olika saker vi är väl lite så ibland att man tror att man inte ska tugga om men på nåt vis så är det väl förstärkning också av att man ser att saker hänger ihop att man kan ta upp dem på olika ställen jag tycker inte det är något negativt.

- Hör de här diskussionerna till religionskunskapen eller samhällskunskapen?

Jag var på någon kurs för nåt år sedan, då var det ganska mycket sån där då med konfrontation och att det var negativt särskilt dom lärarna som kom från storstäderna med mycket invandrare och getto och så liknande. Dom hade ju svårt tyckte dom ibland och ta upp det här att det var väldigt nästan hätsk stämning och så man pratade väl en del om sån men jag har inte upplevt det så här i Söderhamn. Att det varit så. Det finns naturligtvis elever som tycker men de tycker ju om alla religioner om allting och så. Så det är väl min egen lilla mix. De har lite förslag i den här religionslärarnas tidning dom har ju vissa temanummer och årsskrifter där har det också varit nåt tema om konflikter och islam.

Intervju med Fredrik

- Har du tagit upp konflikterna i Irak och Afghanistan i din religionsundervisning?

Mest som exempel på jihad eller terrorism hur islam kan möjligtvis användas i fel syfte men inte just tagit upp just dom händelserna sådär att nu ska vi ha en lektion om det här utan mer sporadiskt som exempel.

- Hur har eleverna reagerat eller kommenterat?

Det kommer jag faktiskt inte ihåg, nu måste jag tänka …… det dom har reagerat på när vi tagit upp det eller om själva händelsen är ju att liksom lite grann så där att USA får ju skylla sig själva eller lite sånt men eftersom vi inte pratat om det så är det svårt att säga hur de reagerat i diskussion … det är väl både ock, vissa tycker att det här är bilden av islam som terrorister och vissa men själva dådet som sådant är ju att USA får skylla sig själva medan det är typiskt att det här ligger ju i religionen så att säga ja …

- Har eleverna själva på lektion tagit upp konflikterna?

Nej, om det här är det nästan ingenting, väldigt sällan i så fall, så sällan att jag inte kommer ihåg det. Så det är nog ingenting som dom har knutit an till det är det inte.

- Hur har du skaffat dig information om de här konflikterna?

Det är nog bara nyheter egentligen, press och radio …… och tv.

- Hur har du bedömt informationen källkritiskt?

Nja … nej inte egentligen det är väl vissa tv-program och tidningar och vissa radioprogram kanske man tror mer på sen finns ju annat i pressväg som man inte tror på så det blir ju i så fall olika sorters tidningar och olika radioprogram men oftast tycker jag då dom pratar med någon islamkännare så att säga då har jag trott mer på det än om det är en reporter som rapporterar från Kabul eller någonting sånt där. Där är väl di som jag tycker är trovärdigt och så.

- Hör de här diskussionerna till religionskunskapen eller samhällskunskapen?

Nja ……. alltså religion idag, i dagens samhälle hör ju till religionsämnet men om man diskuterar det här specifikt om Afghanistan och så där … så på nåt sätt så tycker jag nästan att det hör mer till samhällskunskapen efter som det personligen tycker jag

det rör mer om ekonomi och politik än religion lite så där att man kan ju ha som exempel kanske, hur religionen kan användas i vissa fall men så där det med trettioåriga kriget ungefär det blir lite samma sak. Hur religionen används i politiska syften om man säger så men just för religionsämnet är det så mycket mer än det så att säga det är mer den där andliga biten och så där som jag tycker religionsämnet ska kretsa kring och det har inte så mycket med det här att göra. Så om man ska ta upp det till diskussion i skolan, det här som har hänt då kan man ju fundera på vilket ämne skulle vara …… och då tycker jag nästan att det är mer samhällskunskap faktiskt …… om man måste välja av vilket det lutar mest åt.

- Har du diskuterat med andra lärare om hur ni kan ta upp konflikterna i Afghanistan och Irak inom religionskunskapen?

Nej, ingenting alls faktiskt. Inte hur vi ska ta upp det i undervisningen, vi har ju diskuterat det som privatpersoner så där men inte alls hur det ska på nåt sätt tas upp i skolan faktiskt inte. Möjligtvis att vi sagt ”Tar Ni upp någonting om det” men inte hur.

Intervju med Josefin

- Har du tagit upp konflikterna i Afghanistan och Irak i din religionsundervisning?

Det beror så mycket på vad man har för elever, vilka klasser man har, eftersom jag har det hårda blocket då och har haft det under lång period nu då så kan det hända att man … dels blir kurserna ofta på en ganska låg nivå, det blir mer det där fakta tryckandet, så gör man i den religionen och så gör man i den religionen, dom äter sån mat och dom äter inte den maten och man kanske inte når upp till den här diskussionsnivån när ämnet verkligen blir ett roligt ämne va, utan man håller, det är G-nivå på kurserna eftersom det inte finns material hos eleverna för att nå höjderna och då kan det vara att man inte diskuterar det här då men sen kan det också vara så att man inte med flit kanske undviker men ändå lite undviker eftersom de ändå har så mycket förutfattade meningar och man orkar liksom inte gräva i det till slut va, man orkar inte stå där och rättfärdiga muslimerna och deras sätta att leva och vara och försvara och försvara och

försvara för det blir så jäkla jobbigt när man får hela tiden den här ”nä men va fan dom där vill ju bara spränga hela jävla världen och dom är helt dum i huvudet och dom sitter och ber hela dagarna och kan inte jobba och det är därför som deras länder liksom lever på 1200-talet”. Då blir det till slut som att … ja, ja men tyck det då fast även om man alltid försöker och så va men när det kommer till en viss gräns då inser man att jaha så här var det här då …

- Har eleverna själva på lektion tagit upp konflikterna?

Självmordsbombare, dom är så jävla dum i huvudet då som tror att dom kommer till gud om dom tar livet av sig. Självmordsbombare har vi diskuterat.

- Hur har eleverna reagerat eller kommenterat?

Ja … alltså jag kommer inte ihåg, det var inte den här kursen som jag har nu, utan det måste ha varit året innan, jag kommer inte ihåg hur dom reagerade speciellt. Det finns ju alltid, alltid i grupperna finns det ju det är så olika det finns alltid någon som har lite mer bakom pannbenet då som har lite mer omvärldsuppfattning än vad dom andra har som man skulle kunna diskutera med men då har dom ofta en sån position i klassen att dom inte vågar, för att i dom här grupperna är det ju ofta den här att man ska ju ha en viss inställning man ska vara en sån som inte läser läxor man ska och då är det inte riktigt roligt för dom som inte är det att visa vad dom kan då diskuterar inte dom heller.

- Hur har du skaffat dig information om de här konflikterna?

DN hemma …… händelserna är ju tv och tidningar naturligtvis radio i viss mån men sen är det ju … koranen … när det gäller dom då och det man har läst liksom på högskolan man försöker ju knyta an, komma ihåg … det stod någonting om det och men jag kan inte säga att jag utvecklar min egen … jag känner ganska mycket att jag har inte lärt mig så mycket efter det att jag slutade på högskolan eftersom jag bara haft dom här grupperna det blir liksom inget stuns någon gång, det händer men det är inte ofta.

- Hur har du bedömt informationen källkritiskt

Om man tittar på tv då … tittar jag hellre på nyheterna på ettan eller tvåan än på fyran liksom eller trean, metro eller vad de heter då har jag en känsla av att dom rapporterna på SVT är mer tillförlitliga men jag kan inte säga att det är så absolut inte men sen så när man läser tidningar då är det väl TT och så Åsne då …… (skratt) den alltid närvarande kvinnan.

- Hör de här diskussionerna till religionskunskapen eller samhällskunskapen?

Jag tycker dom hör till båda ämnena absolut. Jag tycker att om man tänker på alla dom här klasserna, det är någonting jag tänkt på många gånger och inte gjort någonting åt det då skulle man inte ha samhällskunskap, religionskunskap och historia utan man skulle ha, ja historia har de väl kanske inte heller, men om man tänker på kärnämnena, då skulle man nåt sånt där lite mer omvärldskunskap va, och då ja, då hör det ihop. Jag tycker att det hör ihop men för dom här grabbarna, som det mestadels är, dom skulle tjäna på att ha ett annat ämne, där dom liksom inte behöver dela på det lilla dom kan utan … (där allting är tillsammans, rep.anm) Ja, precis för jag tycker det hör ihop eller till båda då.

- Har du diskuterat med andra lärare om hur ni kan ta upp konflikterna i Afghanistan och Irak inom religionskunskapen?

Nej, det har vi nog inte gjort, jag tror inte det i alla fall inte vad jag kommer ihåg. Vi pratar ju med jämna mellanrum om olika saker, att det kan vara svårt att presentera, hur man ska på nåt vis göra med det och men inte nåt konkret kan jag liksom säga så nåt exempel inte.